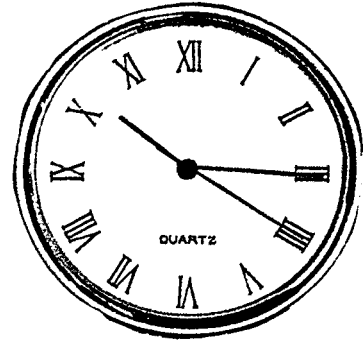

Ove Rasmussen,
Torben Arboe Andersen,
Viggo Sørensen:

Sprogminuttet 1993 (især for østjyder!)

Sidste år genbrugte vi under denne overskrift en række korte radioindslag med dialektord fra Midtøstjylland. Ideen blev vel modtaget hos vore læsere – måske fordi folk mellem Randers og Horsens så sjældent hører dialekt i vore dage (modsat vendelboer, vestjyder og sønderjyder)! Vi vover derfor at fortsætte spøgen i år.

brænding

“Der er et forbandede bagbæst, der har stjålet af mit brænding i nat”, skreg konen en morgen. Hun stod uden for sin gård lidt nordvest for Århus, og det var brændestablens størrelse, hun brokkede sig over. *Brænding* var her på Århus-egnen det almindelige ord for ildebrændsel, altså det træ man fyrede i ovnen med. Som andre stofnavne var ordet intetkøn; man sagde altså, at det var osen fra *brændinget*, der sved i øjnene – akkurat som man på denne egn endnu kan tale om *mjælket* (= mælken) og *kafferet* (= kaffen).

at bæffe

Hvis nogen havde løbet hurtigt eller anstrengt sig, var det i gamle dage meget almindeligt, at man på Århus-egnen sagde, at “det var lige, så han bæffede”. *Bæffe* var betegnelsen for at puste tungt, med tungen ud af halsen – som også hunde gør det i varmen. Fede mennesker og dyr kommer let til at bæffe, og det gør man også, hvis man har spist lidt for meget ved måltidet. *Bæffe* er en rigtig egns-glose: hverken oppe ved Randers eller nede ved Horsens bæffede de; der *fantede* man i stedet for.

gynke-i-havresæd

De gamle bønder delte ikke vores interesse for naturen – medmindre den kunne bruges til noget. F.eks. var ankomsten af bestemte trækfugle en god påmindelse om, at man skulle i gang med at så vårsæd – og så fik de pågældende fugle selvfølgelig navn efter det! Omkring 1. april kommer den hvide vipstjert, omkring 1. maj den gule vipstjert, og da de to ankomster falder sammen med tiden for at så henholdsvis havre og byg, kaldte man i det meste af Østjylland de to vipstjarter for henholdsvis *havresæd* og *bygsæd* (= havresåning og bygsåning). Særlig den hvide vipstjært vipper karakteristisk op og ned med halen, og derfor blev vipperiet tit inddraget i dens navn: *vippe-i-havresæd*, *fimpe-i-havresæd* – og allermest udbredt: *gynke-i-havresæd* (dvs. den, der gynger el. vipper i havresåningens tid).

det mange

“Det var nu ikke det manne, jeg tjente på den handel”. Sådan har man helt op i dette århundrede kunnet sige på Århus-egnen. Meningen er naturligvis, at det ikke var særlig meget, jeg tjente – ikke noget at snakke om! “Det var nu ikke det manne ...” sagde man altså – med et trykssvagt *det* som gør hele vendingen bagatelliserende, og med flertalsordet *mange* brugt om noget stofligt! Begge dele synes umuligt i dansk rigssprog – og i hovedparten af de jyske dialekter.

kællinget

I flere egne af Jylland har man brugt ordet *kællinget* og *forkællinget* om børn, der er forkælede, hænger efter deres moder osv. Men i et lille område nord for Århus, mellem Kalø Vig og Hadsten, fik *kjællinge* særbetydningen “kræsen”: *han war så kjællinge, vidst’ it hwa han ga ee* (= vidste ikke, hvad han gad æde). “Kræsen” hed ellers *hægen* på Randers-Århus-Odder-egnen; nede på Horsens-Kolding-egnen hed det *krægl* el. *kræglet*, oppe i Himmerland *kækken* eller *hæten*. Altsammern hånord – for kræsenhed var en uting i datidens mangelsamfund.